

ЗБРОЯ, СПЕЦАВТОТРАНСПОРТ, ОБМУНДИРУВАННЯ

УДК 687:351.741(477:100)

М.П. Будзинський,
к.ю.н. (ДНДІ МВС України),
Н.Ф. Ващук,
здобувач ДНДІ МВС України

ВИВЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ, ЕРГОНОМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОДНОСТРОЮ КІННОЇ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Проведено аналіз зарубіжного досвіду щодо візуального ряду однострою кавалеристів поліції та аксесуарів до нього. Визначено, що саме можна запозичити з міжнародного досвіду для однострою кавалеристів поліції України. Також проаналізовано функціональні, ергономічні загальні властивості однострою кавалеристів. На підставі аналізу визначено сферу застосування нових розробок однострою для кінної патрульної поліції, враховуючи умови несення служби кавалеристів та специфіку їхніх функціональних обов'язків, визначено певний комплекс властивостей, якими повинні володіти комплекти однострою для цієї категорії працівників патрульної поліції.

Ключові слова: однострій кавалеристів, кінна патрульна служба, зарубіжний досвід, функціональні, ергономічні властивості однострою.

Проведен анализ зарубежного опыта визуального ряда униформы кавалеристов полиции и аксессуаров к нему. Определено, что можно позаимствовать из международного опыта для униформы кавалеристов полиции Украины. Также проанализированы функциональные, эргономические общие свойства униформы кавалеристов. На основании анализа определена сфера применения новых разработок униформы для конной патрульной полиции, учитывая условия несения службы кавалеристов и специфику их функциональных обязанностей, определен комплекс свойств, которыми должны обладать комплекты униформы для этой категории работников патрульной полиции.

Ключевые слова: униформа кавалеристов, конная патрульная служба, зарубежный опыт, функциональные, эргономические свойства униформы.

The analysis of foreign experience concerning the visual series of the uniform of cavalrymen of the police and its accessories has been carried out. It is determined what it is possible to borrow from the international experience for the uniform of cavalry police of Ukraine. Functional, ergonomic general characteristics of the cavalry uniforms are analyzed as well. On the basis of the analysis, the scope of application of new developments to the uniform equipment for the horse patrolling police is determined, taking into account the conditions of service of

cavalrymen and the specifics of their functional duties, a certain set of properties, which should possess sets of uniforms for this category of patrol police officers, is determined.

Keywords: *cavalrymen uniform, horse patrol service, foreign experience, functional, ergonomic properties of uniform.*

За роки незалежності України відбулася низка політичних та економічних трансформацій, під переформатування підпала й консервативна правоохоронна система. У рамках реформування системи Міністерства внутрішніх справ України, передбаченого Концепцією першочергових заходів із реформування системи МВС та Стратегією розвитку органів внутрішніх справ, 2 липня 2015 року був прийнятий Закон України “Про Національну поліцію” [1], що визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України, який набрав чинності 7 листопада 2015 року. Створення поліції стало поштовхом для нової розробки однострою. Ця робота з часом реалізувалася в Постанові Кабінету Міністрів України “Про однострій поліцейських” від 30.09.2015 № 823 [2] та змінах до Постанови Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до опису і зразків предметів однострою поліцейських” від 19.04.2017 № 278 [3].

В Україні було запроваджено проект зі створення поліції європейського зразка. Наказом МВС України від 29.01.2016 № 60 “Про утворення постійно діючої робочої групи з координації розроблення предметів (комплектів) однострою поліцейських та затвердження її персонального складу (зі змінами)” було затверджено склад робочої групи. Слід відзначити провідну роль відділу розроблення та вдосконалення форми одягу науково-дослідної лабораторії спеціального транспорту та форменого одягу ДНДІ МВС України в опрацюванні пропозицій щодо розробки та опису зразків предметів однострою поліцейських, підготовці нормативно-технічної документації та законодавчих документів. Також у відділі постійно вивчається зарубіжний досвід щодо форменого одягу та аксесуарів до нього. Проводилася цілеспрямована робота зі створення колекції однострою нового покоління, яка повинна була відрізнитися від існуючих раніше та відповідати сучасним вимогам, а також сприяти соціально-психологічній адаптації поліцейських та підвищенню ефективності виконання ними службових обов’язків. Саме зовнішній вигляд поліцейського, у першу чергу, формує його позитивний імідж. Слід зазначити, що у структурі поліції створено різні підрозділи, які виконують функції щодо захисту життя, здоров’я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства та протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та для забезпечення громадської безпеки.

Систему Національної поліції складають центральний орган управління Національною поліцією

Рис. 1

та територіальні органи Національної поліції. Одним із підрозділів є патрульна поліція, яка у своїй розгалуженій структурі має різноманітні спеціальні підрозділи, такі як велосипедна поліція, мотоциклетна, водна.

Та незважаючи на технічний прогрес, до роботи патрульної поліції долучено кавалерійський підрозділ.

Слід зазначити, що у 1998 році у структурі міліції громадської безпеки було створено кавалерійські підрозділи міліції з охорони громадського порядку, на той час існувало дев'ять підрозділів, з метою запобігання при патрулюванні правопорушень та злочинів у парковій зоні, на масових заходах – футбольних матчах, концертах і мітингах, маршах та парадах тощо. Кавалерія проходить там, де не можуть проїхати автомобільні патрулі, а піші – малоефективні. Люди інстинктивно бояться великої тварини, і в разі потреби можна легко стримувати натовп [4].

Рис. 2

Один із перших варіантів форменого одягу кавалеристів міліції зображено на рис. 1 та 2. Ці перші комплекти повсякденного форменого одягу склалися із головного убору з вишитою кокардою, сорочки блакитного кольору з нашивними погонами та нарукавними знаками, куртки синього кольору та брюк “галіфе” з лампасами, краватки та чобіт.

Створений у Білій Церкві кінний підрозділ працював для запобігання правопорушенням та злочинам на території найбільшого в Європі дендрологічного парку “Олександрія”, площа якого – 400 гектарів. Зазначимо, що в Білій Церкві “служать” 10 чоловік та 4 коней.

Історія Дніпропетровської кінної міліції почалася в 2007 році, коли місто готувалося до Євро-2012. У підрозділі є й орловські рисаки, і будьонівці, і голштинці, у міській кінній міліції “працювало” 16

коней. Дніпропетровськ щодня патрулювали 4 кінні наряди.

Новостворена кінна поліція у Дніпрі має 14 коней та 13–14 кавалеристів і є незамінною в забезпеченні громадського порядку в місті. Сьогодні в управлінні патрульної поліції в місті Києві в кінному підрозділі служать 73 чоловіки, з них 3 – вільнонайманих, та налічується 21 кінь, у Житомирі – 5 кавалеристів та 5 коней, в Харкові – 16 кавалеристів та 13 коней.

Наведемо історичну довідку. 1902 року у Львові було запроваджено кінну поліцію, яка складалася з 30 кінних поліцаїв, 49 коней та першого поліцейського пса Принца. Їх поява спричинила паніку серед злочинців, а для газетярів це була сенсація (рис. 3).

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 6

чоботи з натуральної шкіри чорного кольору.

На рис. 8 зображено парадний однострій поліції для урочистих подій Португалії. Однострій кавалериста має синій та білий кольори в поєднанні зі шкіряними аксесуарами та чоботами чорного кольору

З часом вимоги до зовнішнього вигляду змінюються, проектування однострою для кавалеристів набуло нового розвитку. На часі створення новітнього

Перше ж відділення кінної поліції з'явилося у штаті Новий Південний Уельс в Австралії. 2015 року воно відзначило 190 річницю свого створення (рис. 4).

Там працювало 900 коней. Сьогодні налічується лише 30, але зараз такої кількості достатньо [5]. Підрозділ кінної поліції там з'явився раніше, ніж у Великій Британії (рис. 5).

Функціональний захисний одяг для кавалерії існує вже протягом багатьох років, особливо в таких розвинутих країнах, як Сполучені Штати Америки. Зазначимо що візуально однострій у штатах відрізняється за комплектністю виробів та кольором.

У Канаді однострій поліцейського кавалериста складається з кітеля яскравого червоного забарвлення та брюк із жовтими лампасами в поєднанні зі шкіряними аксесуарами та взуттям коричневого кольору, а також широкополім світло-сірим капелюхом (рис. 6).

Нижче розташовані фото (рис. 7), де кітель виконано в кольорах оливи, брюки – “галіфе”, сорочки бежевого кольору, які асоціюються з поліцією Німеччини. На вершниках – обов'язкові захисні шоломи та рукавички і

Рис. 5

Рис. 7

Рис. 8

ансамблю однострою поліцейського-кавалериста. Запорукою в цій роботі може стати використання передового зарубіжного досвіду.

Європейські стандарти встановлюють мінімальні рівні різноманітних характеристик для одягу вершників і захисного екіпірування, а також дають на продукцію гарантію. Одяг, взуття, рукавички і захисні протектори, які були протестовані й мають визнане маркування, будуть менш ризикованим придбанням, на відміну від тієї продукції, яка не має стандартного маркування.

З практичної точки зору спеціальний одяг для кавалеристів можна поділити на дві групи.

1. Незахисний одяг (або одяг, який не захищає).

Це верхній одяг, який створює захисний бар'єр для погодних факторів: тепла, холоду, вітру та дощу. Такий одяг жодним чином не може захищати від серйозних травм. Незахисний одяг – це швидше верхній одяг у спортивному чи ковбойському стилі, але аж ніяк не серйозний захист для кавалериста.

2. Захисний одяг.

Цей одяг найбільш придатний для захисту від ушкоджень при падінні, ударів гілок у парковій зоні. Питанню зносостійкості цього виду екіпіровки приділено особливу увагу.

Отже, зауважимо, що екіпірування кавалериста – не модний аксесуар, а безпечний комплект для кавалериста будь-якого рівня, чи то професіонала, чи початківця, незастрахованого від падіння з коня під час несення служби. Захисні обладунки кавалериста-поліцейського як користувача потрібно розглядати як комплекс предметів. Тому зазначимо, що екіпірування кавалериста має неодмінно складатися з обов'язкових елементів, які в більшості країн затверджені на законодавчому рівні.

Рис. 9

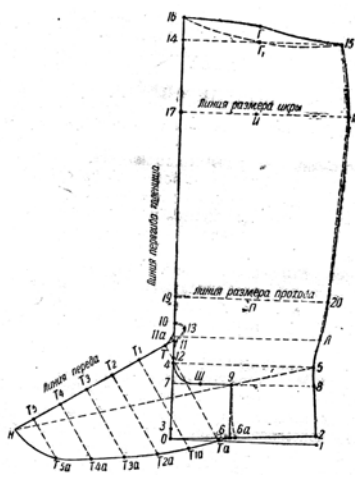

Рис. 10

Неодмінним елементом екіпірування кавалериста є спеціальне взуття, до якого висуваються певні вимоги. Специфіка взуття полягає в його конструкції та матеріалах, що використовуються. За конструкцією верха таке взуття має закривати щиколотку (щонайменше)

у черевиках та ікри в чоботах (рис. 9) [6] і крагах (рис. 10), щільно фіксуватися на нозі, бути зручним у експлуатації [7].

Для їзди верхи та в екстремальних випадках важливо, щоб верх взуття містив захисні елементи й, можливо, екіпірування чобіт шпорами.

Рис. 11

При виготовленні чобіт для комфорту стопи важливо, щоб черевик щільно охоплював щиколотку і фіксував п'яту – це перешкоджає підйому п'яти й забезпечує зручність під час поїздки. Чоботи повинні мати каблук – за його допомогою легко утримувати ногу у стремені. Під час руху вершника взуття має забезпечити надійну опору. Зазвичай спеціальне взуття для кавалериста виготовляється зі шкіри з посиленням у місцях підвищених навантажень. Шкіра може бути комбінованою з різними видами матеріалів, які дозволяють ногам “дихати”, при цьому залишаються високотехнологічні матеріали типу “мембрана”), наприклад у крагах. Повітропроникність взуття вкрай важлива, оскільки запобігає перегріванню ніг. Також необхідні зручні і теплі термочоботи (рис. 11) [8] із водонепроникною гумовою галошею, де халяви щільно облягають ноги, присутні світловідбиваючі елементи, відстібається внутрішня частина у вигляді утепленої панчохи. Вони мають спеціальне покриття Teflon на халяві, яке забезпечує не тільки захист від промокання, а й полегшує догляд.

Ще один важливий момент у кавалеристському взутті – застібання і розстібання. Воно може мати спеціальні застібки (наприклад, системи “велькро” зі світоповертальними елементами (рис. 11).

Проте взуття виготовляється не лише зі шкіри, а й із її замінників, всередині яких є жорсткі вставки для фіксації гомілкостопа: “футор”, термопластичні задники та підносики. Отже, вибір спеціального взуття визначається специфікою експлуатації.

Зазначимо, що каблук чи підбори – це деталь взуття у вигляді вертикальної підставки, що піднімає п'яту вище рівня носка. Каблук на взутті з'явився в пізньому Середньовіччі. Уперше слово “каблук” згадується в письмових джерелах у 1509 році; імовірно, воно було запозичене з тюркського *kabluk*, яке походить від арабського *kab* – “п'ята”. До Європи мода на високий каблук прийшла з Персії за часів правління Людовика XIV [9].

Основне призначення каблука в кавалерії: фіксація стопи у стремені, амортизація при ходьбі, збільшення швидкості ходи за рахунок збільшення площі, яку займає нога.

Не менш важливим елементом екіпірування будь-якого кавалериста є рукавички (рис. 12). М'які зсередини й міцні ззовні, вони надійно оберігатимуть руки від холоду або спеки, захистять пальці та долоні від ударів та травм при падіннях. Сучасні спеціальні рукавички є високотехнологічними виробами, які забезпечують можливість зберігати температуру долонь сталою, запобігають проковзуванню рук при керуванні конем, гарно передають тактильні відчуття [7].

Рис. 12

Зазвичай екіпіровка кавалериста умовно поділяється на комплект однострою (з двох-трьох предметів), куртку і штани чи галіфе, рукавички, чоботи або краги, боти та шолом. Однострій кавалериста, як і будь-який інший однострій, за сезонністю поділяється на:

– *зимовий*: куртка зимова типу А, напівкомбінезон, светр, рукавички, шапка зимова трикотажна, чоботи, фуфайка.

– *літній*: кепі типу А, костюм типу А (сорочка, брюки), сорочка трикотажна з короткими рукавами типу А, брюки “галіфе”, чоботи, фуфайка. Для брюк “галіфе” або бриджів використовуються тканини, до складу яких входять лайкра, котон, поліестр, для підвищення еластичності виробу. Ступінь їх захисту може варіюватися в дуже великих межах – від наявності в них гарних міцних вставок до простих додаткових накладок.

За словником синонімів *Караванського* слово *галіфе* – це *військові штани особливого крою, що облягають коліна й розширюються догори*; назва пішла від прізвища *французького генерала* Гастомна Олексамндра Огюмста де Галіфем – саме французький кавалерійський генерал, військовий міністр Гастон Галіфе ввів у форму кавалеристів брюки, які дуже широкі в стегнах і облягають гомілку. Фасон запозичили й інші армії, а брюки назвали на честь генерала. Цю стильну частину чоловічої форми швидко перехопили й дами – у 1980-х роках галіфе увійшли в жіночу моду [10].

Через те, що однострій поліцейських-кавалеристів має забезпечити його власнику відповідний захист і комфорт, вимоги до його виготовлення мають певну специфіку. Матеріали, з яких виготовляються речі, – це зазвичай шкіра або текстильні матеріали із надзвичайно високими характеристиками міцності (типу кордура від Dupont). Використання міцних та еластичних матеріалів оберігає кавалериста, а також еластичність підвищує комфортність однострою. Відбувається часткове поглинання ударів та запобігання ушкодженням тіла кавалериста різноманітного характеру, тому товщина повинна бути достатньою (не тонша 1,0 мм, у контактних зонах 1,2–1,4 мм, там, де підвищена товщина шкіри – до 2,5 мм), щоб протистояти таким навантаженням. Можливе застосування при виробленні однострою для кавалеристів шкіри з антиабразивним покриттям із підвищеними захисними властивостями шкіряних деталей виробу, але це дорога технологія обробки шкіри, яка вплине на вартість. З'єднання шкіряних деталей виконується спеціальними нитками та швами підвищеної міцності.

Наявність практичної підкладки в кавалерійському однострої (водостійкі і повітропроникні матеріали) забезпечить більший рівень комфорту. Якщо матеріал підкладки не буде “дихати”, то кавалерист швидко перегріється. Тут можна використовувати мембранні матеріали з додатковим проклеюванням швів та фурнітуру з герметизуючими властивостями на підкладку холофайбер, також можна запропонувати матеріали нового покоління, наприклад, – тінсулейт. Зимовий однострій на тінсулейті буде тоненький та легенький, адже він тепліший та легший за пух, що не обмежуватиме рух.

Тінсулейт був спочатку розроблений і запатентований як утеплювач для скафандрів американських астронавтів. Його винайшли в 70-х роках ХХ століття. Зараз його, крім США, випускають і використовують для пошиття теплого одягу інші країни. Це полімерний матеріал, який складається з найменших (у багато

разів тонших від людської волосини) волосків, між якими утворюються порожнечі, заповнені повітрям. Вони і створюють теплозберігаючий ефект.

Особливість крою однострою для поліцейських-кавалеристів полягає в забезпеченні максимальної комфортабельності в русі – тобто в тому положенні тіла, коли кавалерист сидить на своєму коні. Це означає, що рукави в куртки мають бути довшими, щоб не ускладнювати рухів у ділянці плечей. Ураховуючи положення тіла кавалериста, також необхідно збільшити площу покриття спини. Брюки-галіфе можуть бути довгими й одягатися в заправку чобіт, тобто щільно облягати ногу та фіксуватися для зручності одягання стопи в чоботи. До речі, чоботи або краги мають закінчуватися вище ікр для збільшення корисної площі взуття та зменшення тертя.

При проектуванні виробів, наприклад, із натуральної шкіри необхідно враховувати, що цей матеріал зовсім не піддається волого-тепловому обробленню (не запрасовується і не відтягується), тому при розробці конструкції таких виробів на перше місце висуваються вимоги практичної доцільності, утилітарності й естетичної виразності. Об'ємну форму виробам надають лише конструктивними засобами – швами та виточками [8].

Кишені на однострої – річ важлива й необхідна. Добре, якщо одна з них – внутрішня, з водостійкого матеріалу, тоді в ній спокійно можна буде зберігати документи та цінні речі. Кишені на однострої кавалериста обов'язково повинні закриватися (застібка “блискавка”, клапани тощо).

При виборі костюма необхідно звернути увагу на його зручність. Куртка має “сидіти” на фігурі достатньо щільно, щоб при падінні вона не задиралася, але водночас і достатньо вільно, щоб під неї можна було надіти светр у холодну погоду. Те ж саме стосується і брюк: вони мають “сидіти” щільно, але при цьому не ускладнювати рухів.

На нашу думку, для екіпірування слід додати пасивні елементи захисту. Це деталі та елементи зі світлоповертального матеріалу. Або ж саме екіпірування повинне мати помітний яскравий колір.

Однозначно найголовнішим елементом екіпірування кавалериста є шолом. Шолом – це частина індивідуального спорядження, призначена для захисту голови. Зазначимо, що основний принцип роботи цього елемента захисту – при пошкодженні зовнішніх та внутрішніх шарів розсіювати енергію удару, знижуючи вірогідність травмування. Сучасні шоломи виготовляються з різноманітних видів пластику або інших полімерних матеріалів. Шолом повинен забезпечувати достатнє поле зору, мати вентиляцію й мінімальну вагу. І, звичайно ж, він має бути ергономічним, зручним у використанні, не повинен нічого надавлювати і натирати. Застібки шолома мають забезпечувати надійну фіксацію на голові, але при цьому повинні легко відстібатися й застібатися.

У Сполучених Штатах є закони, які вимагають носіння затверджених шоломів для верхової їзди. Цей сегмент був створений у Нью-Йорку та одразу прийнято статут, підписаний закон від 7 вересня 1999 року і чинний з 5 січня 2000 року, який вимагає офіційно носіння затверджених шоломів для всіх вершників і для всіх початківців для безпеки руху. Місто Плантейшен, штат Флорида, уперше ухвалило муніципальний указ, чинний з 1 квітня 1999 року, який містить аналогічні вимоги для вершників. Розробив його Роберт О. Доусон – професор права Техаського університету. У Канадській провінції Онтаріо 29 червня 2001 р.

був прийнятий закон щодо шоломів, який для безпеки вимагає носіння затверджених шоломів і належного взуття або стремени переважно за винятком кінних шоу, за порушення якого передбачено штраф.

Слід зазначити, що шоломи велосипедні або для скейтбордів не підходять для верхової їзди.

Як відомо, реальна функція будь-якого виробу визначається конкретною ситуацією використання, тобто зовнішніми характеристиками його експлуатації. Як наслідок, виріб повинен мати ряд властивостей, які є його матеріальними характеристиками [11]. Ураховуючи умови несення служби кавалеристів та специфіку їх функціональних обов'язків, маємо певний комплекс властивостей, якими повинен характеризуватися комплект однострою для цієї категорії працівників патрульної поліції, а саме:

- 1) експлуатаційно-споживчі (міцність (як матеріалу, так і з'єднувальних швів), витривалість, стійкість до тертя та ударів, формостійкість);
- 2) ергономічні (зручність у користуванні);
- 3) гігієнічні (захист тіла від несприятливих факторів навколишнього середовища, повітропроникність, паропроникність та вологовідведення);
- 4) естетичні (відповідність напрямку моди, помітність, упізнаваність).

Як бачимо, основні вимоги до екіпірування кавалериста поліцейського практично такі самі, як і до екіпірування "класичного" вершника, однак специфіка діяльності працівників патрульної служби, які несуть службу верхи, вимагає певних нюансів при проектуванні відповідного однострою, тому важливо визначити оптимальний комплекс характеристик, які забезпечуватимуть функціональність одягу відповідно до наведених вище вимог, а саме:

- 1) диференціація одягу за сезонністю;
- 2) комплектність костюма;
- 3) конструкція виробів;
- 4) використовувані матеріали;
- 5) система захисних елементів;
- 6) засоби ідентифікації тощо.

Ергономічність конструкції куртки та брюк, наприклад галіфе, забезпечують еластичні вставки (на куртці в ділянці лопаток та на штанах у вигляді кокетки задньої частини). Для кращого повітро- та вологообміну передбачено вентиляційні канали (отвори з металевими блочками на деталях куртки під проймами).

На зимовому та літньому однострої кавалериста повинні бути розташовані елементи ідентифікації працівника патрульної поліції України як представника державного органу виконавчої влади – наруканні знаки на рукавах, що визначають приналежність працівника до патрульної поліції України та підпорядкованість його конкретній службі. Крім того, на лівій пілочці повинно бути передбачено місце для кріплення нагрудного знака працівника (отвори з металевими блочками), на рукавах розташовано нашивні погони.

Нові предмети (комплекти) однострою для кінної патрульної поліції, розроблені в ході роботи постійно діючої робочої групи з координації, розроблення нових або вдосконалення затверджених предметів (комплектів) однострою поліцейських (наказ МВС України від 29.01.2016 № 60 "Про утворення постійно діючої робочої групи з координації розроблення предметів (комплектів) однострою поліцейських та затвердження її персонального складу" (зі змінами), у подальшому

будуть використані при підготовці відповідних змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 року № 823 “Про однострій поліцейських”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну поліцію: Закон України від 07.03.2002 № 3076-XIV. База даних Законодавство України/ВР України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення 19.07.2017).
2. Про однострій поліцейських: Закон України від 30.09.2015 № 823. База даних Законодавство України/ВР України. URL: zakon.rada.gov.ua/go/823-2015-n (дата звернення 19.07.2017).
3. Про внесення змін до опису і зразків предметів однострою поліцейських: Закон України від 19.04.2017 № 278. База даних Законодавство України/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/823-2015-%D0%BF> (дата звернення 19.07.2017).
4. Національна поліція України. URL: <https://dp.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/920970> (дата звернення 09.07.2017).
5. Про однострій кінної поліції України. База даних Національної поліції України, Дніпропетровська область. URL: <http://statuspress.com.ua/videonews/starejshee-otdelenie-konnoj-policii-otmechaet-190-letie.html> (дата звернення 17.07.2017).
6. Малайцев В.Р. Павленко П.П. Пошивка офицерских сапог. Москва: Военное издательство Министерства вооруженных сил СССР, 1947. С. 216.
7. Екіпіровка вершника / Магазин конной амуниции. URL: <http://mustang.com.ua/ehkipirovka-vsadnika/aksessuary-3> (дата звернення 17.07.2017).
8. Коблякова Е.Б., Савостицкий А.В., Ивлева Г.С. Основы конструирования одежды. Москва: Легкая индустрия, 1980. С. 114.
9. Каблуки-Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Каблуки> (дата звернення 17.07.2017).
10. Міністр оборони Франції. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міністр_оборони_Франції (дата звернення 17.07.2017).
11. Садовский В. В., Несмелов Н. М. Товароведение одежно-обувных товаров. Минск: БГЭУ, 2005. 87 с.

Отримано 11.10.2017

Рецензент Марченко О.С., к.т.н.